

[Time: 3 Hrs]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
- 1. All questions are compulsory. Attempt Sub question (A) or (B) of Question no. 5**
  - 2. Figures to the right indicate full marks.**
  - 3. Students answering in the regional language should refer in case of doubt to the main text of the paper in English.**

- Q.1** Answer **any two** questions of the following: 20
 a. Explain the meaning and scope of Industrial Economics.
 b. Explain the meaning and determinants of diversification in industry.
 c. Discuss the Causes/Motives behind Industrial Combinations.
- Q.2** Answer **any two** questions of the following: 20
 a. Explain Weber's theory of location.
 b. What are the indicators of regional disparity?
 c. Explain advantages and disadvantages of decentralization.
- Q.3** Answer **any two** questions of the following: 20
 a. Discuss the factors affecting Industrial productivity.
 b. What are the causes of Industrial Sickness?
 c. Discuss the Impact of Rationalisation.
- Q.4** Answer **any two** questions of the following: 20
 a. Explain the meaning and objectives of the disinvestment program.
 b. Explain the Merits and Demerits of MNCs.
 c. Discuss the concept of Industrial finance in India.
- Q.5 (A)** Write short notes on **any two** of the following. 20
 a. Different types of co-operatives
 b. Determinants of industrial location
 c. Measurement of Industrial Productivity
 d. Challenges faced by Rural Industries
- (OR)**
- (B)** Select an appropriate option for the following. 20
 1. Which of the following is NOT a part of the scope of Industrial Economics?
 a) Analysis of market performance
 b) Study of cost structures
 c) Agricultural crop patterns
 d) Industrial policy frameworks

2. The industrial profile of a region helps in identifying:

- a) Literacy levels
- b) Economic contribution of different industries
- c) Number of banks in the region
- d) Urban-rural population ratio

3. A major problem faced by the private sector is:

- a) Political interference
- b) Lack of innovation
- c) Difficulty in accessing finance
- d) Over-dependence on the public sector

4. A common challenge faced by public sector enterprises is:

- a) High market competition
- b) Lack of government support
- c) Inefficiency and bureaucracy
- d) Excessive privatization

5. Which of the following is NOT a benefit of mergers and acquisitions?

- a) Improved operational efficiency
- b) Reduction in competition
- c) Increased innovation
- d) Over-capacity issues

6. Which factor is most crucial for industries relying heavily on bulky raw materials?

- a) Access to skilled labour
- b) Proximity to raw materials
- c) Favorable weather conditions
- d) Government regulations

7. Sargent Florence's theory highlights the role of:

- a) Transportation costs
- b) Agglomeration economies
- c) Capital investment
- d) Natural resources

8. Which theory integrates both cost and revenue considerations in industrial location?

- a) Weber's theory
- b) Sargent Florence's theory
- c) Rostow's stages of growth
- d) Ricardo's comparative advantage theory

9. The primary objective of industrial dispersal is:

- a) Maximizing urban development
- b) Reducing regional imbalances
- c) Increasing production efficiency
- d) Limiting foreign competition

10. Regional imbalance in industrial development is characterized by:

- a) Equal distribution of industries across regions
- b) Concentration of industries in specific areas
- c) Balanced urban and rural development
- d) Decline in overall industrial growth

11. Labor productivity is calculated as:

- a) Total output divided by total labor cost
- b) Total output divided by the number of workers
- c) Total input divided by the number of machines
- d) Total profit divided by the number of workers

12. Which is NOT a factor used in calculating total factor productivity (TFP)?

- a) Labor
- b) Land
- c) Profit margin
- d) Capital

13. Industrial sickness is characterized by:

- a) Continuous losses over a period
- b) Poor market share
- c) High employee turnover
- d) Lack of government intervention

14. Which of the following is a remedial measure for industrial sickness?

- a) Implementing stricter labor laws
- b) Rehabilitation packages and financial restructuring
- c) Discouraging foreign direct investment
- d) Closing down sick units

15. A criticism of Rationalisation is:

- a) Increased production efficiency
- b) Short-term unemployment
- c) Reduction in industrial output
- d) Excessive government interference

16. A key feature of the New Industrial Policy, 1991, was:

- a) Nationalization of industries
- b) Abolishment of the License Raj
- c) Reduction in foreign investment
- d) Strengthening the public sector

17. A primary goal of the disinvestment policy is:

- a) Reducing fiscal deficits
- b) Nationalizing industries
- c) Increasing public sector investment
- d) Strengthening state monopolies

18. A key advantage of small-scale industries is:

- a) High production costs
- b) Employment generation in rural areas
- c) Low contribution to exports
- d) Dependence on imported technology

19. One of the goals of the National Manufacturing Policy is:

- a) Promoting traditional industries over modern industries
- b) Creating 100 million jobs by 2022
- c) Limiting technology-driven growth
- d) Reducing exports

20. A disadvantage of MNCs is:

- a) Contribution to foreign exchange reserves
- b) Profit repatriation to parent countries
- c) Increase in local employment
- d) Boosting domestic entrepreneurship

*****

[वेळ: ३ तास]

[गुण: १००]

कृपया तुम्हाला योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे का ते तपासा.

- सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत. प्रश्न क्र. ५ मध्ये (अ) व (ब) उप प्रश्नांमधील कोणताही एक उप प्रश्न सोडवा.
 २. उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवतात.
 ३. प्रादेशिक भाषेत उत्तर देणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी शंका असल्यास पेपरच्या मुख्य मजकुराचा इंग्रजीमध्ये संदर्भ द्यावा.

- प्र.१ खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (२०)
 अ) औद्योगिक अर्थशास्त्राचा अर्थ आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
 ब) उद्योगातील विविधीकरणाचा अर्थ आणि निर्धारक स्पष्ट करा.
 क) औद्योगिक संयोजनामागील कारणे/हेतूंची चर्चा करा.
- प्र.२ खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (२०)
 अ) वेबरचा स्थान सिद्धांत स्पष्ट करा.
 ब) प्रादेशिक असमानतेचे निर्देशक काय आहेत?
 क) विकेंद्रीकरणाचे फायदे आणि तोटे स्पष्ट करा.
- प्र.३ खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (२०)
 अ) औद्योगिक उत्पादकतेवर परिणाम करणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.
 ब) औद्योगिक आजाराची कारणे काय आहेत?
 क) युक्तिवादाच्या परिणामाची चर्चा करा.
- प्र.४ खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (२०)
 अ) निर्गुतवणूक कार्यक्रमाचा अर्थ आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
 ब) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचे गुण आणि तोटे स्पष्ट करा.
 क) भारतातील औद्योगिक वित्त या संकल्पनेची चर्चा करा.
- प्र.५ (अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीप लिहा. (२०)
 अ) सहकारी संस्थांचे विविध प्रकार
 ब) औद्योगिक स्थानाचे निर्धारक
 क) औद्योगिक उत्पादकतेचे मोजमाप
 ड) ग्रामीण उद्योगांसमोरील आव्हाने

किंवा

(२०)

(ब) खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडा.

१. खालीलपैकी कोणता विषय औद्योगिक अर्थशास्त्राच्या व्याप्तीचा भाग नाही?

- अ) बाजारातील कामगिरीचे विश्लेषण
- ब) खर्च संरचनांचा अभ्यास
- क) कृषी पीक पद्धती
- ड) औद्योगिक धोरण रचना

२. एखाद्या प्रदेशाचे औद्योगिक रेखाचित्र _____ ओळखण्यात मदत करते

- अ) साक्षरता पातळी
- ब) विविध उद्योगांचे आर्थिक योगदान
- क) प्रदेशातील बँकांची संख्या
- ड) शहरी-ग्रामीण लोकसंख्येचे प्रमाण

३. खाजगी क्षेत्राला भेडसावणारी एक प्रमुख समस्या _____ आहे.

- अ) राजकीय हस्तक्षेप
- ब) नाविन्यपूर्णतेचा अभाव
- क) वित्तपुरवठा करण्यात अडचण
- ड) सार्वजनिक क्षेत्रावर जास्त अवलंबित्व

४. सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योगांसमोरील एक सामान्य आव्हान _____ आहे.

- अ) बाजारातील उच्च स्पर्धा
- ब) सरकारी मदतीचा अभाव
- क) अकार्यक्षमता आणि नोकरशाही
- ड) अत्यधिक खाजगीकरण

५. खालीलपैकी कोणता विलीनीकरण आणि संपादनाचा फायदा नाही?

- अ) सुधारित कार्यरत कार्यक्षमता
- ब) स्पर्धा कमी करणे
- क) वाढीव नवीनता
- ड) क्षमतेपेक्षा जास्त समस्या

६. कच्च्या मालावर मोठ्या प्रमाणावर अवलंबून असलेल्या उद्योगांसाठी कोणता घटक सर्वात महत्वाचा आहे?

- अ) कुशल कामगारांना प्रवेश
- ब) कच्च्या मालाची जवळीक
- क) अनुकूल हवामान
- ड) सरकारी नियम

७. सार्जेंट फ्लॉरेन्सचा सिद्धांत खालील _____ भूमिकांवर प्रकाश टाकतो

- अ) वाहतूक खर्च
- ब) एकत्रीकरण अर्थव्यवस्था
- क) भांडवली गुंतवणूक
- ड) नैसर्गिक संसाधने

८. कोणता सिद्धांत औद्योगिक स्थानामध्ये खर्च आणि महसूल या दोन्ही बाबी एकत्रित करतो?

- अ) वेबरचा सिद्धांत
- ब) सार्जेंट फ्लॉरेन्सचा सिद्धांत
- क) रोस्टोच्या वाढीचे टप्पे
- ड) रिकार्डोचा तुलनात्मक फायदा सिद्धांत

९. औद्योगिक प्रसाराचे प्राथमिक उद्दिष्ट _____ आहे.

- अ) जास्तीत जास्त शहरी विकास
- ब) प्रादेशिक असमतोल कमी करणे
- क) उत्पादन कार्यक्षमता वाढवणे
- ड) परदेशी स्पर्धा मर्यादित करणे

१०. औद्योगिक विकासातील प्रादेशिक असमतोल खालील प्रमाणे आहे.

- अ) क्षेत्रांमध्ये उद्योगांचे समान वितरण
- ब) विशिष्ट भागात उद्योगांचे केंद्रीकरण
- क) समतोल शहरी आणि ग्रामीण विकास
- ड) एकूण औद्योगिक विकासात घट

११. श्रम उत्पादकता खालीलप्रमाणे मोजली जाते.

- अ) एकूण उत्पादन भागिले एकूण श्रम खर्च
- ब) एकूण उत्पादन भागिले कामगारांच्या संख्येने
- क) एकूण आदाने भागिले मशीनच्या संख्येने
- ड) एकूण नफा भागिले कामगारांच्या संख्येने

१२. एकूण घटक उत्पादकता (TFP) मोजण्यासाठी कोणता घटक वापरला जात नाही?

- अ) श्रम
- ब) जमीन
- क) नफा मार्जिन
- ड) भांडवल

१३. औद्योगिक आजाराचे वैशिष्ट्य _____ आहे.

- अ) एका कालावधीत सतत नुकसान
- ब) बाजारातील कमी वाटा
- क) उच्च कर्मचारी उलाढाल
- ड) सरकारी हस्तक्षेपाचा अभाव

१४. खालीलपैकी कोणता उपाय औद्योगिक आजारावर उपाय आहे?

- अ) कठोर कामगार कायदे लागू करणे
- ब) पुनर्वसन पॅकेज आणि आर्थिक पुनर्रचना
- क) थेट विदेशी गुंतवणुकीला परावृत्त करणे
- ड) आजारी युनिट बंद करणे

१५. तर्कशुद्धीकरणाची टीका _____ आहे.

- अ) उत्पादन कार्यक्षमता वाढते
- ब) अल्पकालीन बेरोजगारी
- क) औद्योगिक उत्पादनात घट
- ड) अत्याधिक सरकारी हस्तक्षेप

१६. नवीन औद्योगिक धोरण, १९९१ चे एक प्रमुख वैशिष्ट्य _____ होते.

- अ) उद्योगांचे राष्ट्रीयीकरण
- ब) परवाना राज रद्द करणे
- क) विदेशी गुंतवणुकीत घट
- ड) सार्वजनिक क्षेत्राचे बळकटीकरण

१७. निर्गुंतवणूक धोरणाचे प्राथमिक उद्दिष्ट _____ आहे.

- अ) वित्तीय तूट कमी करणे
- ब) उद्योगांचे राष्ट्रीयीकरण
- क) सार्वजनिक क्षेत्रातील गुंतवणूक वाढवणे
- ड) राज्याची मत्तेदारी मजबूत करणे

१८. लघु-उद्योगांचा मुख्य फायदा म्हणजे _____.

- अ) उच्च उत्पादन खर्च
- ब) ग्रामीण भागात रोजगार निर्मिती
- क) निर्यातीत कमी योगदान
- ड) आयात तंत्रज्ञानावर अवलंबित्व

१९. राष्ट्रीय उत्पादन धोरणाचे एक उद्दिष्ट _____ आहे.

- अ) आधुनिक उद्योगांपेक्षा पारंपारिक उद्योगांना प्रोत्साहन देणे
- ब) २०२२ पर्यंत १०० दशलक्ष नोकऱ्या निर्माण करणे
- क) तंत्रज्ञानावर आधारित वाढ मर्यादित करणे
- ड) निर्यात कमी करणे

२०. बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचा तोटा _____ आहे.

- अ) परकीय चलनाच्या साठ्यात योगदान
- ब) मूळ देशांना नफा परत करणे
- क) स्थानिक रोजगारात वाढ
- ड) देशांतर्गत उद्योजकतेला चालना देणे

*****